

Maskulinitet og køn

KENNETH REINICKE

Abstract

Denne artikel introducerer til studiet af maskulinitet og køn. Først præsenterer jeg relevansen af maskulinitetstemaet for samfundsfagsundervisningen samt de potentialer og faldgruber, der overordnet set eksisterer i relation til emnet mænd som socialt køn. Dernæst fremstiller jeg nogle af de økonomiske, sociale og kulturelle forandringer, der har fundet sted gennem de sidste årtier, og som specielt har skabt udfordringer for økonomisk og socialt udsatte mænd. En vigtig pointe i artiklen er, at der er behov for systematisk viden om mænds liv i et kønsperspektiv, hvis der skal skabes løsninger på nogle af tidens ligestillingsmæssige udfordringer. Denne viden kan dog være svær at skabe, fordi mænd i mange henseender har været og stadigvæk i en vis udstrækning er usynliggjorte som et socialt køn. Historisk set har mange mænd ikke været vant til at reflektere over deres køn, og det er derfor sjældent, at seriøse diskussioner om mænd som socialt køn "bare" falder ind dagligdagssnakken blandt mænd. Spændingsfeltet mellem det tabuiserede og det latterliggjorte er en af de grundlæggende forhindringer for, at en seriøs og ærlig debat om mænd og ligestilling kan udvikle sig. Slutteligt diskuteres de samfundsfagsdidaktiske og pædagogiske udfordringer med at legitimere og præsentere et kritisk blik på maskulinitet i undervisningen. Det kan nemlig i mange henseender være svært for lærere at facilitere et trygt og anerkendende læringsrum, da det både for lærere og elever kan være grænseoverskridende at skulle italesætte private og intime emner i klassen. Derudover er der ikke nødvendigvis enighed overalt i samfundet om, at det er uddannelsesinstitutioner, der skal uddanne/danne unge mennesker i spørgsmål om køn, normer, samtykke og seksualitet, ligesom der heller ikke er enighed om, hvilken tilgang der skal bruges, og hvis problemer der skal fokuseres på.

Indledning

Ligestilling og køn er en del af kernestoffet i samfundsfag i gymnasieskolen (se læreplaner for samfundsfag, 2017) med betydning for elevernes almindelige dannelse. Denne artikel har derfor til hensigt at indkredse, præsentere og diskutere nogle af de problemstillinger, der er relevante, når man skal gøre sig overvejelser om, hvordan kønsdimensionen, herunder maskulinitet som begreb, kan inddrages i undervisningen.

Er temaet maskulinitet og køn vigtigt at inddrage i samfundsfagsundervisningen? Til dette spørgsmål kan man uden at tøve svare ja, idet mange af nutidens samfundsmæssige problemstillinger er svære at forstå uden en inddragelse af kønsforholdene. De fleste steder i verden er det f.eks. mænd, der sidder på magtfulde institutioner, de befinder sig oftere i toppen af erhvervslivet, ligesom de næsten altid kontrollerer de militære midler. Men selvom mænd således på mange måder er et magtfuldt køn, idet der er langt flere mænd end kvinder på disse poster, er det de færreste mænd, der befinder sig i disse elitære cirkler. Mænd er på mange måder et polariseret og ekstremt køn (Bonde, 2008), idet vi er vidne til en udvikling, hvor nogle drenge og mænd sakker bagud i uddannelsessystemet, på arbejdsmarkedet samt socialt og sundhedsmæssigt (Reeves, 2022). Der er derfor alle mulige grunde til at beskæftige sig med mænd som socialt køn (dvs. de samfundsmæssige og kulturelle normer, som har betydning for mænds tanker og handlinger) og bekymre sig om (nogle) mænd. Mænd er markant mere destruktive og farlige for sig selv og andre, når de mislykkes med deres livsprojekter eller føler sig overflødige (Vilby, 2010). Der er for samfundet som et hele meget at vinde ved at blive bedre til at forstå og tage hånd om mænd i udsatte positioner. Ved at fokusere på mænds livsvilkår taler man ikke kun mændenes sag – men hele samfundets sag. Mange af de udfordringer, som samfundet står over for, har tæt forbindelse til den måde, som mænds liv og kønsroller skabes på (Reinicke, 2012).

Når dette er sagt, er det dog ligeledes vigtigt at påpege, at det ikke er problemfrit at beskæftige sig med mænd som socialt køn. Vi undviger som samfund ofte dette emne, og det er stadig i nogle henseender svært at bryde 'the code of silence', når talen skal handle om mænd som socialt køn. Dette skyldes blandt andet, at mandeforskningen aldrig har haft nogen forankring i en bred mandebevægelse, og mænd i almindelighed og mandli-

ge politikere i særdeleshed ofte er uinteresserede i mandeforskning (Reinicke, 2015). Mænd befinder sig derfor ofte i et skisma om at være indirekte i fokus og ignoreret på samme tid. Det vil sige, at vi godt ved, når en samfundsmæssig problemstilling handler om mænd – men vi undlader ofte at benævne det eksplicit. Usynliggørelsen af mænd som socialt køn påvirker både de *spørgsmål*, som vi kan stille, og de *svare*, vi kan få.

Der sker i særdeleshed en usynliggørelse af mænd som køn, når destruktive aspekter af mænds liv skal diskuteres (Hearn, 2010; Romito, 2008). Specielt emner som vold, sexkøb, voldtægt og seksuel chikane har mange steder været præget af en systematisk nedtoning, når det angår sammenhængen med mænds socialisering. Det vil med andre ord sige, at man sjældent diskuterer, hvilke kulturelle og opdragelsesmæssige aspekter af mænds liv der afstedkommer, at det næsten udelukkende er mænd, som f.eks. køber sex, begår voldtægter og udøver vold og seksuel chikane (Reinicke, 2018, 2022; Vera-Gray, 2016).

Dette gælder dog også i et vist omfang, når det handler om de positive og retthedsorienterede dimensioner af mænds liv som f.eks. barselsorlov. Det er derfor vigtigt ikke at se specifikke ”onde” personer for sig, som bevidst prøver at sabotere noget. Det er derimod vigtigere at fokusere på den måde, som specielt mænd er blevet opdraget til ikke at forholde sig til ligestilling som noget naturligt og nødvendigt. Det er dog vigtigt at påpege, at betingelserne for drenge og mænds levevilkår er kommet mere i søgelyset, og ligestillingspolitikken i Danmark er blevet bedre til at kanalisere økonomiske midler over til de områder, som har specielt med mænds ligestillingsproblematikker at gøre. Det kommer blandt andet til udtryk ved etableringen af professionelle krisecentre til mænd, behandlingstilbud til voldsudøvende mænd og kampagner rettet mod mænds sundhed (Reinicke, 2018). Men det er alligevel interessant at tænke over, at den nye barselslovsordning, som reserverer barselsperioder til mænd, kun blev implementeret i Danmark i 2022, fordi EU krævede det af medlemslandene. Dette siger noget om, hvor vanskeligt det har været at bruge lovgivning som reguleringsmiddel på ligestillingsområdet i Danmark.

Hvad er mandeforskning for en størrelse?

Hvad vil det sige at studere mænd i et kønsperspektiv? Mandeforskning analyserer de forventninger, idealer og værdier, der er forbundet med det at være mand i et bestemt samfund eller i en bestemt kultur (Holter, 2003; Kimmel, 1996). Der er ikke nødvendigvis enighed om, hvad forskningen i mænd skal fokusere på. Forskningen kan både handle om mænds problemadfærd, mænds arbejdsliv, faderskab, sundhed, seksualitet osv. Der er heller ikke enighed om, hvilken tilgang man skal bruge. Skal man f.eks. fokusere på den *pris*, som mænd betaler for deres maskulinitet, eller bør det mere handle om mænds samfundsmæssige *privilegier* (Reinicke, 2012, 2018).

Der eksisterer i alle samfund forskellige forestillinger om, hvad man skal gøre og være for at blive opfattet som maskulin. Men hvad er maskulinitet egentlig for en størrelse, og hvad er det for nogle faktorer, der påvirker og strukturerer den? Det giver ikke mening at tale om maskulinitet som værende en konstant og universel størrelse, der betyder lige meget for *alle* mænd i *alle* situationer til *alle* tider. Betydningen af køn varierer nemlig i stor grad mellem kulturer og i historiske epoker. Igennem de sidste par årtier har der været fokus på udviklingen af forskellige mandetyper, og det står klart, at man ikke kan tale om ét dominerende mandebillede. Mænd er forskellige, og det er vigtigt at tale om maskulinitet(er) i flertal, fordi det er en kompleks og sammensat størrelse, som det er umuligt at sige noget endegyldigt om. Maskulinitetens udtryksformer og væsensindhold ændrer sig med andre ord fra samfund til samfund. Maskulinitet skabes i interaktion mellem mennesker, og maskuliniteter eksisterer aldrig uafhængigt og isoleret fra femininiteter (Brooks, 2010; Reinicke, 2013).

Det mest citerede og diskuteret begreb inden for mandeforskningen er uden tvivl den australske kønsforsker Raewyn Connells begreb om den hegemoniske maskulinitet (Connell, 1995). Hovedpointen i forestillingen om en dominerende (hegemonisk) manderolle er at pointere forskelligheden og hierarkiet blandt mænd og fremhæve, at der eksisterer flere forskellige maskuliniteter, samt at der er nogle mænd, som både i praksis og i symbolsk forstand har mere magt end andre mænd. Connell betoner, at intersektionelle aspekter som klasse, seksualitet og race spiller en væsentlig rolle for mænd i indplaceringen i det maskuline hierarki. Den hegemoniske maskulinitet er ikke

nødvendigvis i overensstemmelse med den måde, som flertallet af mænd opfører sig på, men er den mest eftertragtede maskulinitetsform og er dermed medvirkende til at forme den måde, som mænd forholder sig til hinanden på, og de idealer, som mænd ubevidst tilstræber at opnå (Reinicke, 2012).

Mange af de markante økonomiske, sociale og kulturelle forandringer, der har fundet sted gennem de sidste årtier, har skabt udfordringer for økonomisk og socialt udsatte mænd (Reeves, 2022). Kvinders ændrede krav til deres mandlige partnere, ændringer i produktionen, teknologiske innovationer og specielt overflødiggørelsen af de stolte og traditionelle mandearbejdspladser, der bygger på mænds fysiske styrke, har ligeledes ændret mænds levevilkår. Maskulinitet bliver ikke længere automatisk forbundet med noget positivt, i mange tilfælde snarere tværtimod. Her tænkes ikke mindst på mænds overrepræsentation i f.eks. kriminalitet og misbrug (Reinicke, 2017).

Men hvem har retten til ligestillingsdebatten? Det bør både mænd og kvinder have, og det er særdeles vigtigt at påpege, at mænd også har deres særegne ligestillingsproblemer. Selvom mænd i stor udstrækning er privilegerede på arbejdsmarkedet i form af hurtigere mulighed for forfremmelse, højere løn og generelt bedre trivsel, risikerer mænd også at betale en høj pris for deres maskulinitet pga. manglende harmoni mellem arbejds- og familieliv, kortere levetid, ringere kontakt til følelseslivet osv. (Reinicke, 2013). Den traditionelle kønsopdeling er nemlig ikke altid kun til fordel for mænd, hvilket fremgår af nedenstående sociologiske karakteristika.

- Langt de fleste mennesker, der dømmes for lovovertrædelser, er mænd.
- Mellem 80 og 90 % af hjemløse er mænd.
- Mænd lever gennemsnitligt ca. 4 år kortere end kvinder.
- Mænd begår tre gange så ofte selvmord som kvinder.
- Mænd har sværere ved at acceptere perioder som arbejdsløse.
- Mænd oplever ofte hårdere sociale derouter i forbindelse med skilsmisser.
- Det er ofte mere problematisk for mænd at omstille sig fra arbejdsliv til pension.

Det står derfor ud fra ovenstående klart, at der er behov for systematisk viden om mænds liv i et kønsperspektiv, hvis vi skal løse mange af nutidens ligestillingsproblemer. Men det er ikke altid let at få et fokus på mænds levevilkår til at fremstå som politisk legitimt, da der stadigvæk er meget at gøre for kvinder på ligestillingsområdet, og fordi det er mænd, der f.eks. står for hovedparten af den voldsudøvelse, der finder sted i samfundet, og ligeledes stadigvæk dominerer den økonomiske og politiske magtelite. Det kan i nogle henseender også være svært at hjælpe mænd, idet mænd ofte forholder sig anderledes til personlige kriser end kvinder (Addis & Mahalik, 2003). Mænd har ofte sværere ved at erkende, at de mangler hjælp, og mænd er generelt ikke så åbne over for velfærdsstatens tilbud. Samfundet forventer ligeledes i større udstrækning, at mænd skal kunne 'klare sig selv', hvorimod kvinder ofte fremstår som mere værdigt trængende. Der er derfor grund til at tro, at samfundet ikke altid ser, når mænd lider. Man kan deraf spørge, om vi som samfund ikke bør være mest bekymrede for mænd og drenge (Reinicke, 2017).

Det står klart, at mænd nu mere end tidligere skal præstere på flere fronter og holde flere bolde i luften. De sociale forandringer kræver, at mænd både skal være forsørgere og omsorgspersoner. Der er ingen tvivl om, at vi i disse år er vidner til et kulturelt transformationsprojekt, hvor kendte forestillinger om maskulinitet og femininitet ændrer betydning, fordi mænd og kvinder foretager sig flere af de samme ting, og fordi forventningerne til kønnene bliver mere ens. Det medfører større fleksibilitet, åbenhed og mangfoldighed. Men samtidig skaber det også forvirring, og nutidens unge skal navigere i et kønspolitisk farvand, hvor traditionelle normer er i opløsning, og hvor nye grænser omkring køn og nye kulturelle koder etableres. Kønnen er i relativt stor udstrækning til forhandling, og samtidig er det blevet mere flydende. Vi ser ligeledes på mange måder et opgør med den binære kønsorden, og rettigheder for seksuelle minoriteter er kommet mere i højsædet. Nogle byder disse tendenser velkommen – andre ser det som en trussel.

I den forbindelse er #MeToo-bevægelsen – som blev et verdensomspændende fænomen i 2017 – interessant, idet den medførte et større generelt fokus på mænds destruktive/kontroversielle handlinger. Mænd blev så at sige gennem det eks-

plicitte fokus på seksuel chikane hevet ud af deres privilegerede usynlighed. #MeToo har på markant vis ændret måden, hvorpå dating, flirt og seksuelle relationer udspiller sig. Nogle snakker ligefrem om et nyt kulturelt hegemoni. Der er ingen tvivl om, at seksuelle krænkelser har fået en helt ny samfundsmæssig position. Det nye ved den offentlige samtale er, at det ikke længere kun handler om, hvad kvinder kan gøre for at undgå at blive ofre for vold og seksuel chikane – i stedet handler det nu *også* om, hvordan mænd skal ændre deres adfærd. I forlængelse heraf er samtykkeloven, som blev vedtaget i 2020, også af stor betydning, fordi den kan være med til at skabe en mere demokratiseret seksualitetskultur, idet den nye lovgivning tvinger os til at tale mere om, hvordan man respekterer hinandens grænser.

Drenge og mænds motivation

Men hvorfor er der ikke flere mænd, som gør opmærksom på den pris, som nogle mænd betaler for at opretholde deres maskulinitet? Mange mænd føler sig ikke tiltrukket af at skulle diskutere køns- og ligestillingsrelaterede emner, idet de ofte finder det grænseoverskridende og uhåndterbart at skulle dvæle ved disse emner. Dette hænger ofte sammen med, at drenge og mænd i relativt stor udstrækning er socialiseret til at "tage kønnet på sig" frem for at "tale om kønnet" (Reinicke, 2012). Hvis man skal opnå større interesse hos mænd omkring spørgsmål relateret til køn og ligestilling, skal man både fokusere på maskulinitetens pris og mænds privilegier. Man skal være bevidst om, at man ikke motiverer mænd til at deltage i ligestillingsdiskussioner ved kun at fortælle, hvor 'slem' det står til'. Vi skal både fokusere på, hvordan mænd kan hjælpe med til at udligne kønsuligheder, og hvordan mænd er med til at skabe dem. Samtidig skal mænd have plads til at blive deres egne sociale innovatører på ligestillingsområdet (Reinicke, 2013). Et eksempel på denne problematik kan være, at der er mange forskellige måder, man kan være en nærværende og engageret forælder på. Kvinders måde at udøve forældreskab på er ikke nødvendigvis bedre end mænds – men ofte bare anderledes.

Men hvorfor skulle mænd begynde at tænke og handle anderledes? For at gøre mænd interesserede i forandringer er det vigtigt at kunne overbevise dem om, at der er mere at vinde ved

at gå ombord i de moderne maskulinitetsformer. Den traditionelle kønsopdeling er nemlig ikke altid kun til fordel for mænd. Det gælder om at få mænd til at se indse, at de faktisk snyder sig selv og går glip af noget ved at videreføre for mange af de traditionelle mandlige dyder.

Ligestilling handler om at give både mænd og kvinder flere strenge at spille på og er et opgør med begrænsende vanetænkning og fastlåste stereotyper. Mange mænd har dog svært ved at forstå problemer kønspolitisk, og frygten for at blive latterliggjort er også til stede, idet der stadigvæk eksisterer myter om, at 'rigtige' mænd ikke taler om deres køn – de 'tager i stedet kønnet på sig'. Mange mænd finder det ikke naturligt at interessere sig for ligestilling, idet de forbinder ligestilling med noget, som mænd skal *afgive* til kvinder, og ikke som et frigørelsesprojekt, som mænd har noget at *vinde* på.

Er undervisning i kønssocialisering og maskulinitet uproblematiske?

Det specielle ved at forsøge at ændre på drenge og unge mænds kønssocialisering er, at man i modsætning til voksne mænd har mulighed for at gøre det gennem kontinuerlig undervisning (Reinicke, 2012). Connell (1997) har påpeget, at skolen ikke er den centrale aktør i skabelsen af maskulinitet, men at skolen kan være et oplagt sted at tale om og undervise i maskulinitet, og at den kan have en kønsudlignende funktion. Den danske folkeskole og gymnasium giver en oplagt mulighed for uddannelse til demokrati, aktiv deltagelse og ligestilling mellem kønnene, idet eleverne følges fra de tidlige år, og der kan derfor udvikles indsatser med udgangspunkt i de specifikke udviklingstrin. Dette til trods for, at der blandt nogle folkeskolelærere og gymnasielærere naturligvis også eksisterer resignation og apati over for kønsspørgsmål. Dette kan komme til udtryk som en tøven over for at præsentere et kritisk kønsanalytisk blik på kulturelle og samfundsmæssige problemstillinger. Det er derfor vigtigt, at lærerne er klædt på til at udfordre diverse kønsstereotyper i undervisningen, og at de har erhvervet sig tilstrækkeligt med viden og værktøjer, som faktisk kan sætte dem i stand til at gennemføre undervisningen (Roien m.fl., 2018). For at realisere en sådan undervisning er det desuden anbefalelsesværdigt at

hente professionel konsulenthjælp for at igangsætte og støtte processen.

Et stigende antal uddannelsesprogrammer verden over bekræfter dog, at det er muligt at arbejde konstruktivt med køn og ligestilling på skoleområdet (Carmody & Ovenden, 2013; Isdal m.fl., 2003; Nørgaard & Vittrup, 2006). Undervisning om køn og maskulinitet i skolen kan være et redskab til at sætte drenge i stand til at reflektere over upassende og utidssvarende maskulinitetspraksisser, hvilket igen kan afstedkomme, at drenge på en mere nuanceret måde udvikler empati og forståelse for andre menneskers oplevelse af chikane og diskrimination. I den henseende kan man hævde, at mange mænd med #MeToo-afsløringerne fra 2017 fik et indblik i en verden af chikane, som de måske ikke kendte til før. #MeToo-bevægelsens budskaber har skabt et lærings- og refleksionsrum, som nogle mænd har taget til sig ved at vende blikket indad og foretage et privilegietjek omkring, hvorvidt nogle af de handlinger, som før blev defineret som uskyldige, i virkeligheden burde kategoriseres som krænkelse (Reinicke, 2018, 2022). Men det fik også nogle mænd til at føle sig forkerte og stigmatiserede, og de mænd oplever, at #MeToo først og fremmest har gjort det sværere at være mand og resulteret i en masse forvirring. De fremhæver blandt andet, at #MeToo har afstedkommet en unødvendig mistæneliggørelse af mænd, at #MeToo har gjort det vanskeligere at flirte, og at debatten om seksuelle krænkelse til tider har været ude af proportioner i forhold til problemets størrelse, til skade for mænds retssikkerhed (Reinicke, 2018, 2022; Thorup 2020). Disse mænd er uden tvivl mere tilbøjelige til at lade sig inspirere af nutidens antifeministiske guruer som Andrew Tate og Jordan Peterson, der i stor udstrækning appellerer til unge mænd og drenge.

Selvom der uden tvivl i mange henseender er et før og efter #MeToo, forstået på den måde, at de samfundsmæssige betingelser har ændret sig for, hvordan vi diskuterer køn og ligestilling i samfundet, er et centralt spørgsmål dog stadigvæk, hvordan vi motiverer mænd til at engagere sig i debatten. Vi ved fra studier om seksuel chikane, at nogle mænd er tavse, fordi de ikke ved, hvad de skal sige, og fordi de, ofte modsat kvinder, ikke har en specielt dyb forståelse for mekanismerne og konsekvenserne af sexismen og derfor er bange for at komme til at

sige noget 'forkert'. Der er ligeledes mange mænd, som er bange for at miste status, hvis de begynder at tale om emnet, og det kan føles unaturligt for mænd at skulle irrettesætte eller kommentere på andre mænds adfærd over for kvinder, medmindre der er tale om åbenlyse krænkelser. Derfor kræver det ofte en dobbelt indsats for en mand at deltage i debatten om seksuel chikane og #MeToo. Dels skal han passe på ikke at blive til grin og set ned på af sine mandlige venner, og dels skal han opføre sig varsomt i et socialt miljø, der hidtil har været domineret af kvindelige stemmer (Reinicke, 2022).

Det er dog under alle omstændigheder vigtigt at klæde unge mænd på til at blive bevidste om de forandrede eksistensbetingelser, som #Metoo har afstedkommet. Vi er begyndt at få et sprog for at tale om krænkelser, som vi har manglet før, om end mange stadigvæk er usikre på, hvordan man skaber samtykke i det seksuelle møde. Siden samtykkebestemmelsen blev indført 1. januar 2021, er der nemlig sket en markant stigning i både anmeldelser, sigtelser og afsigelser af voldtægtsdomme. Dette kan på den ene side tolkes positivt forstået på den måde, at kvinder nu har mere tillid til retssystemet. Men på den anden side vidner det også om, at kulturændringen ikke har fundet helt sted, idet der er mange mænd, som ikke forstår, hvad samtykke går ud på. Vi ser nemlig en tendens til, at manden i flere voldtægtssager medgiver forløbet, men ikke kan se problemet. Tidsånden er således forandret efter samtykkelovens indførelse, og der er nye pejlemærker for, hvornår seksuelle handlinger kan siges at være kriminelle. Bevisbyrden i voldtægtssager er den samme – men bevistemaerne er forandrede. Det vil sige, at kvinder ikke længere på samme måde skal stå til ansvar for, om de har forsøgt at afværge deres egen voldtægt på en bestemt måde. Det er derimod nu op til manden at bevise, at der har været givet aktivt samtykke. Dette stiller nye krav til unge mænd.

Hvis vi vender blikket mod klasselokalet, er det vigtigt at påpege, at undervisningen naturligvis ikke foregår i et socialt vakuum, og der er udbredte risici forbundet med at arbejde med faget, fordi drenge ofte finder det 'farligt' at tale for nuanceret om køn. Klasselokalet er ikke det sikreste sted for eleverne at åbne op for følsomme, ærlige diskussioner om køn og seksualitet (Connell, 1997). Med hensyn til unges villighed til at fremstå oprigtige og refleksive om sårbare og intime emner i

klasseværelset påpeger Martino og Meyenn (2001), at et sådant kritisk arbejde kun kan finde sted, hvis eleverne føler sig godt tilpas og respekteret i klasseværelset. Derfor bør der fokuseres på at skabe en tryk atmosfære i klasseværelset og på at styrke lærernes kompetencer i at håndtere de ofte kontroversielle maskulinitetsemner (Elliott, 2018; Ministeriet for Børn og Undervisning, 2012).

Ønsker drenge så at blive undervist i kønsspørgsmål? Det kan være svært at få gjort alle drenge interesserede i disse emner, men motiverne for at deltage aktivt i undervisningen kan ud over almindelig nysgerrighed være personlige kriser, udviklet retfærdighedsfølelse og et ønske om at kunne udleve mere moderne maskulinitetsformer (Reinicke, 2012, 2017).

Samlet set er der grund til at tro, at en stærkere inddragelse af køns- og mandeforskningen i undervisningen på samfundsfag i gymnasiet på både kort og langt sigt kan afstedkomme et nyt syn på centrale samfundsmæssige udfordringer. Det kan både handle om drenge og mænds omsorgspraksisser, rekruttering af kvinder til ledelse, samt hvad der bør opfattes som en naturlig og respektfuld opførelse i relation til dating og indgåelse af seksuelle relationer. Men det er vigtigt at udforske såvel de problematiske som de konstruktive aspekter af mænds liv, idet diskussionerne om køn er blevet ekstremt polariserede, og der foregår mange steder en værdikrig om spørgsmål vedrørende køn og identitet. Vi må ikke glemme, at der stadigvæk på mange måder er uenighed om, hvad køns- og ligestillingsdiskussioner skal handle om, og om køn først og fremmest skal opfattes som biologi eller social konstruktion. Dette kommer klart til udtryk i tidens værdi- og identitetspolitiske diskussioner.

Det er derfor vigtigt at finde en spiselig retorik, når vi taler om emnet. En retorik, som både fokuserer på udbredelsen af lige muligheder, men som også rummer plads til kønnenes forskellighed, og hvor de positive aspekter af den traditionelle manderolle også fremhæves. Mænd skal ikke kun ses som et problem, men også som en del af løsningen.

Litteratur

- Addis, M.E. og Mahalik, J.R. (2003). "Men, masculinity, and the contexts of help seeking". *American psychologist*, 58(1), 5.
- Bonde, Hans (2008). *Det ekstreme køn: Køn, politik og maskulinitet*. Højbjerg: Hovedland.
- Carmody, M. og Owenden, G. (2013). "Putting ethical sex into practice: Sexual negotiation, gender and citizenship in the lives of young women and men". *Journal of Youth Studies*, 16(6), 792-807.
- Connell, Robert (1995). *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.
- Connell, Robert (1997). "Teaching the Boys: New Research on Masculinity, and Gender Strategies for Schools". *Teachers College Record* 98(2), 206-35.
- Elliott, Kathleen (2018). "Challenging toxic masculinity in schools and society". *On the Horizon*, 26(1), 17-22.
- Francis, Becky (2010). "Re/Theorising Gender: Female Masculinity and Male Femininity in the Classroom?". *Gender and Education* 22(5), 477-490.
- Hearn, Jeff (2010). "Reflecting on men and social policy: Contemporary critical debates and implications for social policy". *Critical Social Policy*, 30(2), 165-188.
- Holter, Øystein Gullvåg (2003). *Can Men Do It?* København: Nordisk Ministerråd.
- Isdal, Per, Andreassen, S.M.N. og Thilesen, R. (2003). *Vold i skolen*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Kimmel, Michael (1996). *Manhood in America: A cultural history*. New York: Free Press.
- Martino, Wayne og Meyenn, B. (2001). *What about the boys?: Issues of masculinity in schools*. McGraw-Hill Education (UK).
- Ministeriet for Børn og Undervisning (2012). *Inspiration til bedre seksualundervisning i folkeskolen*. Ministeriet for Børn og Undervisning.
- Nørgaard, Cecilie og Vittrup, Bonnie (2006). *Skolens bog om køn og ligestilling*. København: Informations Forlag.
- Reeves, Richard V. (2022). *Of Boys and Men: Why the Modern Male Is Struggling, Why It Matters, and What to Do about It*. Brookings Institution Press.
- Reinicke, Kenneth (2004). *Mænd i lyst og nød*. København: Schønberg.
- Reinicke, Kenneth (2012). *Drenge og mænd i krise?: perspektiver og indsatsområder*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Reinicke, Kenneth (2013). *Mænd: Køn under forvandling*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Reinicke, Kenneth (2015). "Maskulinitet, mandeforskning og ligestilling". I *Grundbog i socialvidenskab: 5 perspektiver* (435-453). København: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.
- Reinicke, Kenneth (2017). "Drenge, mænd og ligestilling". *Samfundsfagnyt – Foreningen af lærere i samfundsfag*, (207), 20-25.
- Reinicke, Kenneth (2018). *Mænd der krænker kvinder: Refleksioner i kølvandet på #MeToo*. København: Samfundslitteratur.
- Reinicke, Kenneth (2022). *Men After #MeToo: Being an Ally in the Fight Against Sexual Harassment*. Springer Nature.
- Røien, Line A., Simovska, V. og Graugaard, C. (2018). *Seksualitet, skole og samfund: Kritiske perspektiver på seksualundervisning*. København: Hans Reitzels Forlag.

- Romito, Patrizia (2008). *A deafening silence: Hidden violence against women and children*. Policy Press.
- Thorup, Mikkel (2020). *Antifeminisme – kvindehad i lighedens tidsalder*. Aarhus: Antipyrine.
- Vera-Gray, Fiona (2016). "Men's stranger intrusions: Rethinking street harassment". *Women's Studies International Forum* (58), 9-17.
- Vilby, Knud (2010). "Ubrugelige mænd". *Kronik, Politiken*, 4. november 2010.